

რუსუდან მიქაუტაძე

მე-20 საუკუნის 10-იანი წლების ქუთაისის პრესა ლიტერატურული კრიტიკის შესახებ

მე-20 საუკუნის დასაწყისში რუსეთის პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სულიერ ცხოვრებაში მიმდინარე პროცესები არსებით გავლენას ახდენდნენ იმპერიაში შემავალი ყველა ერის, მათ შორის ქართველი ერის მომავალზე. რუსეთის განმათავისუფლებელი მოძრაობის გავლენითა და ადგილობრივი ცხოვრების წინსვლის შედეგად წარმოშობილ პროგრესულ-პატრიოტულ ძალებზე დაყრდნობით, ოფიციალური პარალელურად და ამავე დროს მის საპირისპიროდ, ადგილობრივ ნიადაგზე ჩნდება მთელი რიგი დამოუკიდებელი, დემოკრატიული, ლიბერალურ-დემოკრატიულ-ბუჩუკაზნიური, ნაციონალისტური და შავრაზმული, სტაბილურად ცენზურირებული და თითქმის ცენზურაგაუვლელი ორგანოები, რომლებიც ისტორიული პირობების მიხედვით, გარკვეულ სოციალურ შეკვეთას ასრულებდნენ და ამიტომ, ბუნებრივია, ფლობდნენ საკუთარ კონსტრუქციას, ინდივიდუალურ სტილისტიკასა და სარედაქციო მანერას.

ქუთათურ პრესას სათავეში ედგა რუსეთსა და ევროპის ქვეყნებში განათლებამიღებული, ეროვნულად განწყობილი ინტელიგენცია. პრესის თემატიკა და ჟანრობრივი შემადგენლობა უაღრესად აქტუალური და მრავალფეროვანი იყო: მოწინავე წერილები, საერთაშორისო და შინაური მიმოხილვა, პარტიულ-თეორიული, სამეურნეო-ეკონომიკური საკითხები, აღზრდა-განათლების სისტემა და ლიტერატურული კრიტიკა, ქართული ეკლესიის მდგომარეობა და სხვა. ჩვენი სტატიის მთავარი მიმართულება გახლავთ ქუთაისის გაზეთების ფურცლებზე გამოქვეყნებული საკითხები ამა თუ იმ ლიტერატურული პრობლემების შესახებ, კერძოდ ის ლიტერატურული წერილები, რომლებიც ეხებოდა როგორც ცალკეული ნაწარმოებებისა და მათი ავტორების განხილვას, ასევე ცდებს, გაერკვიათ ლიტერატურული კრიტიკის რაობა და დანიშნულება, კრიტიკოსის როლი ქართული ლიტერატურის შემდგომი განვითარებისა და დახვეწის საქმეში. გაზეთებში "კოლხიდა", "იმერეთი", "მერცხალი", "სამშობლო", "მეგობარი" და სხვები ნათლად ჩანს ლიტერატურული საკითხებისადმი სხვადასხვაგვარი მიდგომა, შეხედულებათა ურთიერთდაპირისპირება. სწორედ ამ დაპირისპირებაში იკვეთებოდა ქართული ლიტერატურის განვითარების მაგისტრალური ხაზი, რომელმაც თვისობრივად ახალ ეტაპს მე-20 ს.-ის 10-იან წლებში მიაღწია.

ქუთაისური გაზეთების პუბლიცისტებმა უპირველესი ყურადღება დაუთმეს სალიტერატურო კრიტიკის დანიშნულების გარკვევას. პირველი სტატია, კრიტიკის რაობის შესახებ, ეკუთვნის ალ. თორაძეს გაზ. "კოლხიდაში". მისი აზრით, "კრიტიკა არის საგნის ან რაიმე მოვლენის დაფასება, აწონ-დაწონვა. მის პირდაპირ დანიშნულებას შეადგენს საგნის ყოველმხრივი განხილვა, განჩხრეკა, შესწავლა, ერთი სიტყვით, გაება მისი ავ-კარგიანობისა". ალ. თორაძე შენიშნავს, რომ "კრიტიკა ლიტერატურის ერთგული დარაჯია, მეთვალყურეა, ყოველ

განვითარებულ ლიტერატურას თან ახლავს შესაფერისი კრიტიკა. კრიტიკას ლიტერატურასთან უხდება სვლა და განვითარება, მათი ბედი ერთმანეთზეა გადაბმულ-დამოკიდებული. პირველის დაქვეითება აუცილებლად იწვევს მეორის დაქვეითებასაც, ისე როგორც, მეორე მხრით, კრიტიკის ძალის შესუსტება უტყუარი ნიშანია ლიტერატურაში მომხდარი ცვლილებისა, მათ შორის დამოკიდებულება ურთიერთზეგავლენაში გამოიხატება (გაზ. „კოლხიდა“, 1911, № 6). ლიტერატურული კრიტიკის დანიშნულებას გაზ. „სამშობლოში“ ამგვარად აფასებს ია ეკალაძე: „კრიტიკა უნდა იყოს მიუდგომელი და ბროლივით სპეტაკი, დაუნდობელი ყოველივე სისაძაგლისა და გამალმერთებელი მშვენიერებისა, სიკეთისა, სიწმინდისა და ადამიანურის აღმაფრენისა“ (გაზ. „სამშობლო“, 1916 № 326).

კრიტიკოსები ქუთათურ პრესაში დაუფარავად საუბრობდნენ ქართული ლიტერატურის განვითარებისა და მისი კრიტიკის ერთმანეთთან შეუსაბამობის შესახებ. შენიშნავდნენ, რომ ლიტერატურის განვითარებამ მკვეთრად გაასწორო კრიტიკის განვითარებას და სწორედ კრიტიკის არარსებობამ გამოიწვია ქართული მწერლობის სათანადო შეუსწავლელობა. ია ეკალაძე თვლიდა, რომ „საჭიროა ერთი ქართველი, რომ გაცხრილოს, გააცხავოს ჩვენი მწერლობა წმინდა ხვავის დასაგროვებლად, მაგრამ ვაი ის არის, რომ ქართველი ბელინსკების წარმოშობისათვის ქართველ ერს საკმაო წელი არ აქვს“. ქართველი კრიტიკოსები კოკი აბაშიძე, ალ. თორაძე, აკ. პაპავა, ია ეკალაძე და სხვები უგულვებელყოფდნენ იმ აზრს, თითქოს კრიტიკის არქონა გამოწვეული იყო ქართული მწერლობის დაბალი დონით. ისინი აღიარებდნენ ქართული მწერლობის განვითარების მაღალ დონეს, მაგრამ მიაჩნდათ, რომ იგი ჭერჭერობით კრიტიკის ქარცეცხლში არ იყო გატარებული. ამის მიზეზად ასახელებდნენ ქვეყანაში შექმნილ რთულ პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ-ეკონომიკურ ვითარებას, აყალიბებდნენ ქართული ლიტერატურის იმჟამინდელი კრიზისის გამომწვევ მიზეზებს. უპირველეს მიზეზად ქართველთა მიერ ერის უფლების დაკარგვა და სხვისი ენისა და ზნე-ჩვეულებების შეთვისება მიაჩნდათ. ამას ემატებოდა ქართველი მწერლის ნაწარმოებებისათვის ბაზრის უქონლობა, ეკონომიკური სიდუხჭირე, ხელმოკლეობა. აღნიშნულ ფაქტებს ყველა ეპოქაში უარყოფითი გავლენა მოჰქონდა ლიტერატურის განვითარებისათვის. ამას ამძაფრებდა ქვეყანაში გარდამავალი ხანის არსებობა, ხანისა, როცა ვერც ერთი ლიტერატურული მიმდინარეობა ფეხს ვერ იკიდებდა, რადგან „თვით ცხოვრების საფუძველი იყო რყევაში“. ანუ გარდამავალი ხანა ქუთაისური პრესის პუბლიცისტებს შემოქმედების დაქვეითების ერთ-ერთ მთავარ ფაქტორად მიაჩნდათ. გაზ. „კოლხიდა“ წერდა, რომ „გარდამავალი ხანა შემოქმედებას კლავს, ნიადაგს აცლის და მის ადგილს უთმობს ლირიზმს“ (გაზ. „კოლხიდა“, 1 911, № 15. 1912, №20).

სალიტერატურო კრიტიკის რაობის განსაზღვრასთან ერთად, პრესაში ჩამოყალიბდა აზრი კრიტიკოსის დანიშნულების შესახებ. მე-19 ს.-ის ქართულმა პრესამ ზოგადად განსაზღვრა კრიტიკოსის ამპლუა. კრიტიკოსმა „არ უნდა დამალოს არა რაიმე სიმართლე მთხზველისა და შეცდომილება და მაშასადამე უბრალოდ არ უნდა მიუდგეს მტყუანსა და მართალი დაჩაგროს. კრიტიკოსი ნიჭით და სწავლით უნდა უდავოდ უმაღლესი იყვეს ავტორზე, თორემ რა დარიგება შეუძლიან“ (ქ. ჯანგაძე, 1988, გვ. 137-146).

სწორედ ამიტომ კრიტიკოსი უნდა ყოფილიყო უმაღლესი ხელოვანი, უმაღლესი შემოქმედი, “თორემ ხელში შეგრჩება მხოლოდ იმისთანა მწერლები და იმისთანა კრიტიკოსები, რომელთა რიცხვი ჩვენში ლეგიონია“, — წერდნენ ისინი (გაზ. “სამშობლო“, 1916, № 326).

კრიტიკოსის მოვალეობის შესახებ დამაჯერებელ განმარტებას გვაძლევს კიტა აბაშიძე. იგი შენიშნავს, რომ “კრიტიკოსის მოვალეობაა საზოგადოებას შეაძლებინოს ლიტერატურის თვალყურის დევნება, იმით, რომ ყველასათვის შეუძლებელია ყველაფრის წაკითხვა, თავის გემოზე კარგისა და ცუდის გარჩევა. საჭიროა იმ აუარებელი წიგნაკებიდან, რომლებიც დღეს სალიტერატურო ბაზარზე გამოაქვთ, კრიტიკოსმა უჩვენოს, რომელი მათგანია საყურადღებო და რომელი არა“ (კ. აბაშიძე, 1971, გვ. 57).

ქუთაისური პრესა არ ერიდებოდა იმ ვაი-კრიტიკოსების მხილებასაც, რომელთაც საერთო არაფერი ჰქონდათ ნამდვილ სალიტერატურო კრიტიკასთან, არ შეეძლოთ ნაწარმოების ობიექტური შეფასება და ზოგიერთი მწერლისა და პოეტის საამებლად მათ შემოქმედებას ხოტბას ასხამდნენ. მათ შესახებ აკაკი პაპავა შენიშნავდა: “ახირებული კრიტიკოსებია ჩვენში. თავისი ნათქვამი კანონად მიაჩნიათ და ცოცხლად არასოდეს ასაბუთებენ დებულებას. ხშირად შეხვედრიხართ ჩვენს და ადგილობრივ რუსულ პრესაში შენიშვნებს: “შანშიაშვილი ნიჭიერია, გრიშაშვილი კარგია, ლორთქიფანიძე კარგია და ან შეჩერდებიან აქ, ანდა რამოდენიმე მათ ნაწერს გადმოებეჭდავენ სანიმუშოდ. ეს არის და ეს. ამას ჰქვია კრიტიკა, ხოლო რით არის კარგი, რა არის მისი დამახასიათებელი, სად ჩანს მისი ორიგინალობა, ამაზე თითქმის არას იტყვიან“. აკ. პაპავა თავის წერილში “ფიქრები სამშობლო ლიტერატურაზე“ მოუწოდებს კრიტიკოსებს, სწორი გზა უჩვენონ პოეტებს, არ მოერიდონ მათ. თუკი კრიტიკოსი ხედავს, რომ “პოეტს მეტი შეუძლია, უნდა უწყალოდ დაამსხვრიოთ მისი კერპები, სასტიკად მოგაყროთ, მეტი მოსთხოვოთ და ყოველ მის სიყალბესაც ნათელი ფინით - აი კრიტიკისა და კრიტიკოსის დანიშნულება“ (გაზ. “იმერეთი“, 1913, № 3).

ქართველი კრიტიკოსები არ ერიდებოდნენ ცნობილი რუსი კოლეგების შეხედულებების გადასინჯვასაც. პრესის ფურცლებზე ისინი აანალიზებდნენ მერეჟკოვსკის, შესტოვის, ივანოვ-რაზუმნიკის, ჟუკოვსკის, პილსლის, ანდრეევის, ჰოფმანის, ლუნაჩარსკის კრიტიკულ წერილებს და მიუთითებდნენ ბევრი მათგანის ცალმხრივობაზე, დასკვნების გამოტანის დროს მათ სუბიექტურობაზე“ (გაზ. “კოლხოდა“, 1911, № 66).

ლიტერატურის კრიტიკოსები პრესის ფურცლებზე აყალიბებენ პოეტის, მწერლის სახეს. მათი იდეალი არის ისეთი პოეტი, რომელიც თავისი ერის სულთა სწრაფვის განმასახიერებელია. იგი მომზადებული უნდა შეხვდეს ცხოვრებას, უნდა ესმოდეს მისი კარგი და ავი. სანამ ის არ დაფიქრებია ცხოვრების ჩარხის ბრუნვას, სანამ მისი აზრი და გონება არ არის გატაცებული რამე დიდი საგნით, ბრწყინვალე იდეალით, მანამ ისინი ვერ განიცდიან მთელი ცხოვრების სინამდვილეს, იმის მნიშვნელობასა და სიმახინჯეს. მათ მიაჩნიათ, რომ თუ პოეტი ამას ვერ განიცდიდა, მაშინ ის ვერ იქნებოდა ნამდვილი პოეტი, ვერ შექმნიდა რაიმე მთლიანს, დასრულებულს და შინაარსით აღსავსე ნაწარმოებს“ (გაზ. “იმერეთი“, 1913, № 43).

სიტყვა “პოეტის“ მნიშვნელობის საინტერესო ვერსიას გვაძლევს კრიტიკოსი კოკი აბაშიძე წყრილების სერიალში: “დილექტანტის წერილები“. იგი ამტკიცებს,

რომ ყოველ პოეტს უნდა ჰქონდეს რაიმე მიმართულება და ამ მიმართულებით უნდა ქმნიდეს მხატვრულ ნაწარმოებს. ის სვამს კითხვას, თუ რომელ მიმართულებას მისდევენ თანამედროვე მწერლები და პასუხობს, რომ “ჩვენი მწერლები დაშორებულნი არიან ხალხისაგან. ისინი ლექსებს ქმნიან არა საზოგადოებისათვის, არამედ ხელოვნებისთვისო (გაზ. “იმერეთი“, 1913, № 37).

მე-20 ს.-ის სალიტერატურო კრიტიკის ისტორია, ისე როგორც ამ პერიოდის საზოგადოებრივ-კულტურული ვითარება, მრავალფეროვნებითა და შეხედულებათა სიახლით გამოირჩევა. ქუთაისური პრესა საშუალებას გვაძლევს გავაანალიზოთ ქართულ ლიტერატურაში მიმდინარე პროცესები. სალიტერატურო კრიტიკაში ნათლად აირეკლა გამძაფრებული იდეური ბრძოლის ორი კონცეფცია: ილიასა და აკაკის რეალისტური, კრიტიკული გზა და “მესამე დასელთა“ — კლასობრივი ბრძოლის და ანტაგონიზმის, ხოლო 10-იანი წლებიდან ეროვნული პოეტური სულის მოდერნიზების გზა, როცა ჩვენს მწერლობაში წარმოიშვა ორი მთავარი მიმართულება — სიმბოლიზმი და იმპრესიონიზმი.

მე-20 ს.-ის დასაწყისის სალიტერატურო კრიტიკა — გაგრძელებაა სამოციანელთა ესთეტიკური და მხატვრული შეხედულებებისა. კრიტიკის ტონის მიმცემია კიტა აბაშიძე და, მასთან ერთად, ივ. გომართელი, არჩილ ჯორჯაძე, ვ. წერეთელი და სხვები, რომლებსაც ბრძოლა უხდებოდა მარქსისტულ-ლენინური მიმართულების კრიტიკოსებთან. ამ ბრძოლამ კულმინაციას მიაღწია 1905-1907 წლებში და დასრულდა ილია ჭავჭავაძის მკვლელობით. კიტა აბაშიძის ლიტერატურულმა წერილებმა პირველად მოგვცა ახალი ქართული ლიტერატურის თანმიმდევრული და ერთიანი განვითარების მაგალითი. მის მიერ ჩამოყალიბებულმა ლიტერატურის განვითარების ევოლუციურმა მეთოდმა სათანადო ადგილი მიუჩინა იმდროინდელი მწერლებისა და პოეტების ნიჭიერებას და დაადგინა იმ პრინციპით, რომ ლიტერატურის ევოლუციაში მართო იმას უნდა მიქცეოდა ყურადღება, ვინც რაიმე ახალს შეიტანდა ლიტერატურის წინსვლაში ან გაამშვენიერებდა ძველს და მიიყვანდა უმაღლეს წერტილამდე“ (კ. აბაშიძე, თსუ, 1962). კიტა აბაშიძემ მე-20 საუკუნის დასაწყისში ასეთებად მიიჩნია დავით კლდიაშვილისა და შიო არაგვისპირელის შემოქმედება და ისინი მე-19 საუკუნის ჩვენი მწერლობის შემადგენელ ორგანულ ნაწილად აღიარა.

ქუთაისური პრესა ილიასა და აკაკის შემოქმედებას ყოველთვის ურთიერთმიმართებაში განიხილავდა. ეს იმით არის განპირობებული, რომ მათი მოღვაწეობა არსებითად ერთი მიმართულებით წარიმართა. თუ პრესის მასალებს კარგად დავუკვირდებით, თითქოს იკვეთება ტენდენცია, რომ ქუთათური კრიტიკოსები აკაკის შემოქმედებას უფრო მაღლა აყენებენ. განსაკუთრებით ყურადღებას ამახვილებენ მის ხალხურობაზე, პოპულარობაზე, მის ნაწარმოებთა ფორმისა და შინაარსის მთლიანობაზე, პოეტურ სტილზე, მის სატირასა და იუმორზე.

მე-20 ს.-ის პირველი 10 წელი სალიტერატურო კრიტიკისათვის მეტად მნიშვნელოვანია. სევდიანმა განწყობილებამ, მისტიურობამ მოიცვა ქართული ლიტერატურა, უმთავრესად პოეზია, უიმედობისა და დაცემულობის განწყობილებამ ნიადაგი მოუშადა ლიტერატურაში ევროპულ მიმდინარეობათა გავრცელებას. ამ პერიოდის პოეტურ ქმნილებებში აშკარად იგრძნობა ორი მიმართულება: ერთნი იწყებენ ლექსების წერას უიმედობით, მწუხარებით; ვაი-

ვიწით და იმედითა და აღფრთოვანებით ამთავრებენ, მეორენი კი ისევ — უიმედობით. მათში ნათლად იკვეთება ერთმანეთისადმი მსგავსება, ერთმანეთის აზრების გაზიარება. როგორც აკ. პაპავა შენიშნავდა: “გგონია, რომ ყველა ერთი და იგივეს იმეორებს, თითქოს მალაქიაშვილმა რუხაძეს ჩაუხედა ლექსში და გადაწერა, ზომლეთელმა მალაქიაშვილს, იასამანმა ზომლეთელს და სხვა. ახლა მეორე მხარეს, შანშიაშვილს ჩაუხედა ფაშალიშვილმა, მას მჭედლიშვილმა, მას კიკნაფშაველამ და კიდევ მესამე მხარეს — ლორთქიფანიძეს და დადიანს ჩაუხედეს მეტრეველმა და ფიცხელაურმა, ამას კიდევ ტიციან ტაბიძემ და ტ. ტაბიძეს კი კ. აბაშისპირელმა. ე.ი. ჩვენმა ახალგაზრდა პოეტებმა არათუ მოგვეცეს რთული რამ, არამედ თვითონ ამ ნაკვეთ-ნაკვეთ ლექსებშიც კი ერთმანეთის აზრი გაიმეორესო“. აკ. პაპავას მიერ მოცემულ ქართველ პოეტთა ამ შეფასებას თუ ჩაუუკვირდებით, აქ უკვე მოსჩანს ქართულ პოეზიაში სამი მიმართულების ჩანასახი — ბრძოლის ჰანგების მომღერალი პოეტები, პესიმისტ-სევდისა და სიმბოლისტური მიმართულებისადმი განწყობილნი, თუმცა აკაკი პაპავა აქ ჩერდება და შემდგომი დაკონკრეტებისაგან თავს იკავებს.

სალიტერატურო კრიტიკის წარმომადგენლები ქართველ პოეტთა შორის ვერ ხედავდნენ ისეთ მგოსანს, რომელსაც შეეძლო ნამდვილი, ღირებული ნაწარმოების შექმნა, საზოგადოების აზრის მიპყრობა და მასზე ქართული პოეზიის ბედ-იღბლისა და მისი მომავლის დაფუძნება. კრიტიკოსები ასახელებენ ოთხ ნიშანს, რომელიც დამახასიათებელი იყო იმდროინდელი ქართველი მგოსნებისათვის - უმიზნობა, უიდეობა, უშინაარსობა და უბრინციობა (გაზ. “იმერეთი“, 1913, № 17). ისინი აღიარებდნენ, რომ ასეთი პოეტების ლექსების კითხვის დროს წინასწარ იყო ცნობილი რაზე იმღერებდა მათი ქნარი. ამ მხრივ მეტად საინტერესოა გაზ. “იმერეთში“ გამოქვეყნებული აკ. პაპავას წერილები, სადაც კრიტიკოსი განიხილავს ჯ. ჯორჯიკიას, დ. მესხის, გელას, სევდიანის, მ. უზნაძის, ცვარნამის, ნ. ლორთქიფანიძის შემოქმედებას და, ამ უკანასკნელის გამოკლებით, მათ შემოქმედებაში ვერ პოულობს ისეთ რაციონალურ მარცვალს, რომელიც ხელს შეუწყობს ქართული ლიტერატურის წინსვლას, ამიტომ წერილსაც პესიმისტურად ამთავრებს: “ასე მისდევენ ლამაზ ხმებს ჩვენი მგოსნები დღეს და ვაითუ ჩაიძიროს ჩვენი მწერლობის ნავიო“. აკ. პაპავა ვერ ეგუება მწერლობის ასეთ მდგომარეობას და მოუწოდებს მათ, ვიდრე გვიან არ არის, “საჭეს ხელი ჩასჭიდონ“.

ლიტერატურული ნაწარმოების თავისებურმა აღქმამ არ შეიძლება, არ გამოიწვიოს აზრთა სხვადასხვაობა და კამათი. აქედან გამომდინარე, ქუთაისურ პრესაშიც კარგად ჩანს კროტიკოსთა სხვადასხვაგვარი დამოკიდებულება ამა თუ იმ პოეტის ან მწერლის შემოქმედების მიმართ, მით უმეტეს, თუ ამას კრიტიკოსთა მსოფლმხედველობრივი სხვაობაც ემატებოდა. იმხანად კი ეს ფაქტორი განსაზღვრავდა საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროს და მათ შორის ლიტერატურულ კრიტიკასაც. ამის დასტურია გაზ. “მერცხლის“ კრიტიკოსის ვლ. ბაქრაძის და აკ. პაპავას პოლემიკა ვ. რუხაძის პოეზიის შეფასების შესახებ. აკ. პაპავა სტატიაში “დადუმებული ქნარი“ აკრიტიკებდა ვ. რუხაძის პოეზიის ერთფეროვნებას და აღნიშნავდა მის პროგრამულობასა და სამეცნიერო ხასიათს. აქედან გამომდინარე, მისი ქნარიც დადუმებულის შთაბეჭდილებას ტოვებდა. აკ. პაპავას მიაჩნდა, რომ რუხაძის პოეზიაში

წინასწარ ჩანდა თემის განვითარება და აზრი. ვლ. ბაქრაძე არ იზიარებდა აკ. პაპავას შეხედულებას. იგი ხელოვნებას განიხილავდა, როგორც სოციალური ბრძოლის საშუალებას და, აქედან გამომდინარე, უარყოფდა მისი განვითარების ევოლუციურ გზას, გადასვლას სოციალურიდან ინდივიდუალურზე. ვ. ბაქრაძე განარჩევდა რუხადის პოეზიაში როგორც “სიმშვენიერის”, ისე “ბრძოლის” ჰანგებს და შენიშნავდა, რომ აკ. პაპავას არ მოსწონს, როცა რუხადე “ბრძოლის და ერთობის ჰიმნზე წერსო”. საბასუბოდ, აკ. პაპავამ, ჩვენის აზრით, შესანიშნავად გააანალიზა ვ. ბაქრაძის კრიტიკული წერილი და დაამტკიცა რუხადის პოეზიის პროგრამული ხასიათი.

ქუთაისურ პრესაში ლიტერატურის კრიტიკოსები ავითარებენ აზრს, რომ პროგრამული, პარტიული შეხედულებები პოეზიაზე მანვე იყო ხელოვნების წინსვლისათვის, რადგან იგი ხელს უწყობდა უტილიტარიზმს. მათ სურდათ, საზოგადოებისათვის განემარტათ ამგვარი პოეზიის რაობა, რადგან ხალხი იმხანად ისეთ პოეტურ ნაწარმოებებს ეტანებოდა, რომელსაც კავშირი ჰქონდა იმდროინდელ სოციალურ ცხოვრებასთან და არა ჭეშმარიტ ხელოვნებასთან. იქმნებოდა შთაბეჭდილება, რომ პოეზიისადმი ასეთი მიდგომა მრავალ კარგ მხატვრულ ნაწარმოებს დაასამარებდა დ სიცოცხლეს წაართმევდა.

ქუთაისური სოციალ-დემოკრატიული პრესის ლიტერატურის კრიტიკოსები საკითხს პოეზიის დანიშნულებისა და პოეტის რაობის შესახებ მათი შემოქმედების განხილვას ვიწრო პარტიული ინტერესებიდან უდგებოდნენ და ანალიზისას უპირველეს ყურადღებას აქცევდნენ “ბრძოლის ხმას”. აქედან გამომდინარე, ამ გაზეთების ფურცლები მხოლოდ იმ პოეტებს ეთმობოდათ, რომელთა ნაწარმოებები ბრძოლის ყიფინით იყო დატვირთული (აბაშელი, ჭუჩიშვილი, რუხადე). ეს კრიტიკოსები, პარტიული პრინციპებიდან გამომდინარე, ცდილობდნენ თავიანთი მსოფლმხედველობის მორგებას ლიტერატურაში მიმდინარე ყველა მოვლენასთან. ამის დასტურია ლ. ნათაძის ლექციები ქართული ლიტერატურის შესახებ, რომლებშიც ის ავითარებდა აზრს შანშიაშვილისა და გრიშაშვილის პოეზიის ბურჟუაზიულობაზე და ორივე პოეტს ხალხის მტრებად აცხადებდა. (გაზ. “მერცხალი”, 1913; №№ 25-30; გაზ. “იმერეთი” 1913, № 106, 107).

ქუთაისური პრესის ლიტერატურული კრიტიკა არ მალავდა იმ ფაქტსაც, რომ ქვეყანაში არსებულმა პარტიულმა დაპირისპირებამ დიდი დიდი დასვა ხალხური პოეზიის განვითარებასაც. იმჟამინდელი ხალხური პოეზიის ნიმუშები შერყვნილი იყო როგორც ენის, ისე სტილის მხრივ. აქედან გამომდინარე, კრიტიკოსებს ძალიან აღელვებდათ ხალხური პოეზიის ასეთი მდგომარეობა.

იმხანად სალიტერატურო კრიტიკის ერთ-ერთ ფორმას წარმოადგენდა ლიტერატურული გასამართლებები, როგორც მთლიანად ნაწარმოებისა, ისე ლიტერატურული გმირებისა. გასამართლებები სასამართლოს ყველა წესის დაცვით მიმდინარეობდა, სამართალი გამოჰქონდათ ნაფიც მსაჯულებს ყუთებში შავი და თეთრი კენჭების ჩაყრით. ამ პერიოდში მოეწყო გიორგი სააკაძის გასამართლება, ეგ. ნინოშვილის მოთხრობის გმირის “ქრისტიანეს”, გედევანიშვილის პიესის “გამცემის”, გ. ერისთავის “სამშობლოს”, სუმბათაშვილის “ლალატის” გმირთა გასამართლებები. დიდი აჟიოტაჟი გამოიწვია ერეკლე მეორის გასამართლებამ სხვადასხვა პარტიულ მიმართულებებს შორის. პრესა წერდა, რომ ერეკლე პარტიულად გასამართლესო, აკ. პაპავამ ამ გასამართლების შემდეგ პროტესტის წერილი გამოაქვეყნა გაზ. “ხალხის მეგობარში”, სადაც აკრიტიკებდა გაზ.

“ჩვენი ქვეყნის“ კორესპონდენტს, რომელმაც თავის სტატიაში ერეკლე ფუტურისტად გამოიყვანაო (გაზ. “ხალხის მეგობარი“, 1 918, № 91).

10-იანი წლებიდან იწყება ეროვნული პოეტური სულის მოდერნიზების გზა, როცა ჩვენს მწერლობაში შემოიჭრა სიმბოლიზმი და იმპრესიონიზმი. ქართველი სიმბოლისტები ცდილობდნენ სიმბოლიზმის მსოფლმხედველობრივი და მხატვრული პრინციპები გადმოეწერათ ეროვნულ ნიადაგზე, შეეთანხმებინათ ის ქართული ტრადიციებისა და ბუნებისათვის. ქუთაისური პრესა სავსეა მათი გამაქიაქებელი წერილებითა და ფელეტონებით, თუმცა აქა-იქ ჩნდება კიტა აბაშიძის, შალვა ამირეჯიბისა და გრიგოლ რობაქიძის წერილები, რომლებშიც ისინი საუბრობენ სიმბოლიზმის მნიშვნელობაზე და იცავენ მათ შეხედულებებს. მაგ., კიტა აბაშიძე წერდა, რომ “ის მიმართულება, რომელსაც ეს მწერლები ემსახურებიან და გამოხატავენ, მიმაჩნია ჩვენი მომავალი ლიტერატურის ერთ ფრიად მნიშვნელოვან საძირკვლად“ (კ. აბაშიძე, 1971). იმავე აზრს ავითარებდა შალვა ამირეჯიბიც. მართალია, ქუთათურმა საზოგადოებამ სათანადოდ ვერ შეაფასა სიმბოლიზმის მნიშვნელობა, მაგრამ არ შეიძლება იმის უარყოფა, რომ ქართველ სიმბოლისტებს თავისი შემოქმედებით, თარგმანებით, წერილებით, ჩვენს კულტურულ სივრცეში შემოჰქონდათ უცხოური პოეზიის შედეგები და ცდილობდნენ საზოგადოება უფრო დაეახლოვებინათ ევროპასთან.

ქუთაისის პრესის ლიტერატურული კრიტიკის შესახებ საუბრისას გვერდს ვერ ავუვლით გრიგოლ რობაქიძის პიროვნებას, რომლის საჯარო ლექციები და სტატიები არაერთგვაროვან რეაქციას იწვევდა. განსაკუთრებით წარმოჩნდა მისი ნიჭი “ვეფხისტყაოსნის“ განხილვის დროს. იგი პირველი მიუღდა კრიტიკულად ჩვენი ერის ამ საუნჯეს და გამოყო იქიდან მთავარი ხაზი - ელინური შეგნება სიმშვენიერის გრძნობისა და სიყვარულისა. მან მოუწოდა საზოგადოებას შოთას დიდებულ აზრებში ჩაწვდომისაკენ და წამოაყენა მრავლისმეტყველი ლოზუნგი: “თუ შოთამ ჩვენ გვაქართველა, ჩვენ იგი ვარუსთაველოთ“.

1916 წლის მეორე ნახევრიდან ქუთაისურ პრესას ეტყობა მეტი პოლიტიზირება, ნაკლებად გვხვდება სრულფასოვანი სტატიები ლიტერატურისა და ხელოვნების შესახებ. ამის მიზეზი, შესაძლებელია, ქვეყანაში შექმნილი მძიმე პოლიტიკური და სოციალური ფონი იყო. ამას ისიც დაემატა, რომ ქუთაისური ინტელექტუალური ძალების უმეტესი ნაწილი თბილისს მიეტანა, რასაც უნივერსიტეტის გახსნამაც შეუწყო ხელი. მიგვაჩნია, რომ მიუხედავად ადგილობრივ კრიტიკოსთა შეხედულებების ერთგვარი შეზღუდულობისა, ქვეყანაში მიმდინარე ლიტერატურული პროცესების არასწორი აღქმისა და გაანალიზებისა, მაინც გვხვდება სტატიები, რომლებმაც განსაზღვრეს ქართული ლიტერატურული კრიტიკის ძირითადი ხაზი და ხელი შეუწყვეს მის შემდგომ განვითარებასა და სრულყოფას.

დამოწმებული ლიტერატურა

- კ. აბაშიძე, 1961 - კ. აბაშიძე, ეტიუდები მე-19 ს.-ის ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, თბ., 1962.
- კ. აბაშიძე, 1971 - კ. აბაშიძე, ცხოვრება და ხელოვნება, თბ., 1971.
- გაზ. "იმერეთი" 1913, № 3; 17; 37; 43.
- გაზ. "კოლხიდა" 1911, № 6; 15; 66.
- გაზ. "კოლხიდა" 1912, № 3; 20.
- გაზ. "მერცხალი" 1913, № 25; 30.
- გაზ. "სამშობლო" 1916, № 326.
- ქ. ჯანგაძე, 1988 - ქ. ჯანგაძე, სალიტერატურო კრიტიკა გაზეთების "კოლხიდას" და "იმერეთის" ფურცლებზე, ქუთაისის ისტორიული მუზეუმის კრებული №5, ქუთაისი, 1988.
- გაზ. "ხალხის მეგობარი", 1918, № 91.

RUSUDAN MIKAUTADZE

LITERARY CRITICISM IN KUTAISI PRESS IN THE FIRST
DECADE OF THE 20TH CENTURY

In the first decade of the 20th century there were attempts in Kutaisi press to find the essence and purpose of literary criticism, the role of critics in the development and refinement of Georgian literature. Numerous articles show the incompatibility between Georgian literature and Georgian criticism. They give us causes of criticism crisis in literature. On the pages of Kutaisi press there is also given ideological struggle of two literary concepts: realistic or critical and antagonistic or class struggle. Some articles show the importance of symbolism in the development of Georgian literature, though most of the authors consider this trend to be harmful for the further development of national literature.